

رۆمانی (شهخه‌لی دار به‌روو - سنووری سته‌م و نازار)

پ. د. عومەر ئیبراهیم عزیز (په‌تی)
(کۆلتیژی په‌روه‌ده - زانکۆی سه‌لاحه‌ددین)

(۲ - ۲)

(قهراج) ئی یه‌ک و چه‌ند به‌گه‌نم ده‌دا؟! ده‌وارنه‌ ترییان... ده‌وارنه‌ هه‌ناران ده‌شته‌کی ناو‌پستیر شو‌ر لیت خر‌ده‌بنه‌وه و ده‌لین «مام خو‌شنا و برمانت پی‌یه، وای هیزه‌ جه‌فتت پی‌ بوایه، ئه‌رین وای سرکه‌ت پی‌ بوایه» گو‌تیه (مینه‌ی «کو‌رپه‌ ناگات له‌ خو‌ت پی‌ سه‌گبا‌نه‌ کانی و رو‌وباریان نینه، هه‌ر بی‌ره‌ بی‌ره‌ که‌ش گه‌لیک قو‌ول و بی‌ بنه، بکه‌ویه بی‌ری به‌ که‌س ده‌رنایه‌ ها...» ئه‌وه که‌وته بی‌ری بی‌ بن، به‌ که‌سیش ده‌رنایه‌. له‌م تازییه‌ی (که‌چۆ)م دیته‌وه، شێوا‌بووه، هه‌ردوو چاوی بو‌وبونه‌ گو‌می خو‌ینی، وه‌کی زولم و زۆردارییه‌کی گه‌وره‌ بی‌ینی، تیک ده‌چیته‌وه.» ل ۷۱-۷۲.

«بی‌ره‌ شیتیکه‌ی که‌رولالی له‌رولواز، جل شپ و ردین بۆز و درێژیان له‌ناو کاولی دییه‌که‌دا به‌ قۆنداخه‌ تهنه‌نگان ته‌واو‌کرد، لاشه‌که‌شیان به‌ گوللان کرده‌ سه‌ره‌ند و بی‌ژینگ. پاش به‌ زۆر راگو‌یزانی گونده‌کان هه‌موو جوولانه‌وه‌یه‌ک له‌ ناوچه‌ خاپو‌وکراوه‌که‌دا قه‌ده‌غه‌ کرابوو، به‌لام شیته‌ دییه‌ ویران کراوه‌که‌یانی به‌جی نه‌ده‌هیشت. حه‌مه‌ شیت تاکه‌ برایه‌کی هه‌بوو، جار جاره، به‌ دزییه‌وه ده‌چوو حه‌مه‌ی ده‌دۆزییه‌وه و ده‌به‌ینایه‌وه، به‌لام ئه‌وه که‌ متووی گونده‌که‌یان ببوو، وازی له‌ کاوله‌ گونده‌که‌ نه‌ده‌هینا، زۆر به‌ ر‌ک و به‌که‌سه‌ره‌وه سه‌یری خه‌لکی گونده‌که‌یانی ده‌کرد، به‌ ده‌ست، به‌هیتا کردن، داوای گه‌رانه‌وه‌ی لی ده‌کردن...» ل ۱۶۳.

بو‌ورانه‌وه: کرمانج که‌ به‌ مندالی چاوی به‌ ته‌رمی باوکی ده‌که‌و‌یت له‌ هۆش خو‌ی ده‌چیت، که‌ له‌ نیسو خه‌م و نازاریشدا گه‌وره‌ ده‌بیت و هه‌ست به‌ سته‌م و نار‌ه‌وایی ده‌ورو به‌ره‌که‌ی ده‌کات، هه‌ول ده‌دات بی‌انگو‌زیت، به‌لام زۆر له‌وه‌ گه‌وره‌ترن که‌ ئه‌و بتوانیت، که‌چی ئه‌ویش به‌ باو‌ره‌وه‌ به‌رنگاریان ده‌بیته‌وه و باره‌که‌ی ئه‌وه‌نده‌ گرانه‌ که‌ له‌ ژیریا به‌لادادیت و ده‌که‌و‌یت و هه‌لده‌ستیته‌وه، ئه‌و شه‌وه‌ش له‌ نیسو ده‌ریای خه‌مه‌کانی پی‌ره‌ژنیکه‌ی ولاته‌ برینداره‌که‌ی مه‌له‌ ده‌کات، به‌لام ناگاته‌ هه‌یج که‌ناریک، نازار و خه‌می میله‌ته‌که‌ی و بی‌باکی و دل‌ره‌قی سه‌رانی

شیتبوون:

به‌هۆی هۆکاری نه‌ویسته‌وه مرۆف هۆشی نامینیت و ده‌که‌و‌یت به‌ باری بی‌ هۆشی و بی‌ ناگاییه‌وه (وه‌کی چو‌وینه‌ جلکان له‌ ریبه‌ی له‌ (هه‌ریر) لاماندا، دوو نه‌فه‌ر دابه‌زین، له‌ (سیساوه‌ی تیپه‌رین له‌سه‌ر ئاو) (سه‌رتا‌ی (که‌چۆ)مان دیت (که‌چۆ: ئه‌حمه‌ده‌ شیتی خو‌شناوه‌تی، هه‌موو که‌س ده‌یناسی وه‌لییه‌) راوه‌ستا‌بوو کۆنه‌ فانو‌سیکی به‌ده‌سته‌وه‌ بوو، شو‌فیره‌که‌ ده‌یناسی رای گرت و سواری کرد و دو‌اندی... هتد.

گو‌تییه‌ حه‌مه‌ده‌مینی کو‌ر «ئه‌وه‌ ده‌چی هه‌ولێری؟ کو‌ره‌ ناگات له‌ خو‌ین، له‌ ده‌شتی هه‌ولێری نه‌که‌ویه‌ بی‌ری! بی‌ریان گه‌لیک قو‌ولن، به‌که‌س ده‌رنایه‌ی ها! کاروانچییه‌ تیت کردییه‌؟» پی‌که‌نی و گو‌تی «تری و هه‌نارت له‌ (سه‌نی)یه‌ و (مرکی)یه‌ی له‌ (که‌ندیناوه‌) و

له جیگه‌ی بۆمباکان به‌جێ ما... به‌پاکردن و به‌ لرفه‌لرغه‌ گه‌یشته‌وه‌ که‌ره‌که‌، ویستی بلتی زامدار نه‌بوینه، هه‌ستی کرد قسه‌ی بۆ ده‌رناکریت، به‌ هه‌ردوو ده‌ست شیتانه، نیشتمانی له‌ته‌پلێ سه‌ریه‌وه‌ تا نینۆکی پێی پشکنی، ده‌سته به‌ خۆینه‌که‌ی بینی و زۆرتر ترسا، به‌لام کوره‌ گه‌وره‌که‌ی که‌ نیشتمانی له‌ پێشه‌ خۆیه‌وه‌ گرتبوو گوتی: ئه‌وه‌ ده‌ستت له‌کۆی به‌ خۆین بووه‌؟ ده‌ستت برینداره‌؟

... چهند جارێک ده‌م و زمانی جوولانندن، به‌لام له‌ لوعه‌لوغ به‌ملاوه‌ هه‌یچی دی بۆ ده‌رنه‌ده‌که‌را، سه‌ری بۆ ئاسمان به‌رزکرده‌وه‌، هه‌موو بالنده‌کان به‌هه‌مینی تێک ده‌سووران و به‌ره‌و زه‌وی نزم ده‌بوونه‌وه‌، .. باشووه‌که‌ به‌ک له‌ ئاسمانا په‌لاماری فه‌ره‌نده‌یه‌کی په‌ر په‌نگینی دا، بالنده‌ په‌ر په‌نگینه‌که‌، باشووه‌که‌ی به‌دواوه‌ بوو؟ خۆی کۆتایه‌ ژێر ده‌ست و پێی شه‌وچرا، هاواری کرد: نه‌که‌ی... نه‌که‌ی... وازی لێ بێته‌». ل. ۱۱۶-۱۱۸.

هه‌زاران هۆکاری جوواری و جوواری و رووژینه‌ر له‌ ده‌رووبه‌ری مرۆفدا هه‌ن، هه‌ندیکیان خۆشین و برێکیشیان ناخۆشین، به‌پێی هه‌یز و شوپین و کاته‌کانیان کار له‌ مرۆقه‌کان ده‌که‌ن. که‌ ئاده‌میزاد رووبه‌روویان ده‌بێته‌وه‌ کاردانه‌وه‌ و وه‌لامدانه‌وه‌ی ده‌بیت، وه‌لامدانه‌وه‌کانیش به‌ لایه‌نی بۆزه‌تیف و نێگه‌تیفیه‌وه‌، کار له‌ که‌سایه‌تی تاک ده‌که‌ن، لێره‌دا سه‌ره‌رای فشاری خه‌م و ترستیکی تۆقینه‌ر، که‌ بووردومانی فرۆکه‌ و ده‌مه‌نی زۆر تراژیدی چهن‌دین کاره‌ساتی ترسناک و دلته‌زین ده‌بینی، به‌رگه‌یان ناگریت و له‌ ئه‌نجامدا زمانی بۆ ماوه‌یه‌ک ده‌به‌ستریت، دواتریش که‌ بالنده‌ په‌ر په‌نگینه‌که‌ له‌ ترسی دوژمنه‌ سته‌مکاره‌که‌ی خۆی، هانای بۆ دینیت، (وه‌کو خۆی دیتته‌ به‌رچاو و هه‌ست به‌ هه‌موو ترس و ئازاره‌کانی ده‌کات) و ئه‌ویش ده‌سه‌لاتی به‌سه‌ر دوژمنه‌که‌ی ئه‌ودا ده‌شکیت، هه‌یز و توانای دینه‌وه‌به‌ر و له‌ خه‌می بالنده‌که‌دا به‌بێ ده‌ستی خۆی نه‌گه‌ر بۆ ماوه‌یه‌کی که‌میش بێ خۆی و خه‌مه‌کانی خۆی له‌بیر ده‌کات و هه‌موو هه‌سته‌کانی رووبه‌رووی ده‌ربازکردنی یه‌کیکی له‌خۆی بێ ده‌سه‌لاتتر ده‌کاته‌وه‌، له‌و کاته‌دا به‌زه‌یی هاتنه‌وه‌ و ده‌مارگیرانه‌که‌ی ده‌بێته‌وه‌ سه‌ر دۆخی جارانی و دووباره‌ زمانی ده‌کریتته‌وه‌. له‌م چهند ده‌مه‌دا لایه‌نه‌کانی هونه‌ری و ده‌روونزانی و ژبانی راسته‌قینه‌ی که‌سه‌کان و خه‌یال زۆر به‌هره‌دارانه‌ تێکه‌ه‌لکێش کراون و خراونه‌ته‌ نێو تابلۆکانه‌وه‌!

زمانگیرانی مینه: «باوکی ئه‌م کێزه‌ش له‌ چه‌ژمه‌تان، چه‌فت مانگی پر، زمانی به‌سترا، چهند باوکی من له‌ گۆرستانێ هاته‌وه‌ و چووه‌ ناو ئاوه‌دانی و قسه‌یه‌کی کرد ئه‌ویش هه‌ر هه‌ینه‌، ورته‌یه‌ک چیه‌یه‌ له‌ زاری نه‌هاته‌

جیهان و پالپشتیکردنی ناره‌وایان (ده‌نگ و باسی رادیۆکه‌) ناهه‌یلت شه‌و چاوی بچیتته‌ خه‌و، رۆژی دووه‌میش چاوه‌روانی دایکی و ژنی و منداله‌کانی ده‌کات، که‌چی خه‌به‌ری هه‌لدێرانیان وه‌رده‌گریت. که‌ له‌ ئه‌نجامدا له‌خۆده‌چیت:

«... شله‌ژا، په‌نگی هه‌لێزکا، لاقه‌کانی له‌رزین سه‌ری گێژی خوارد، به‌رچاوی لێل بوو و که‌وت». ل. ۷۹.

«دلێر..! کرمانج! باوکی ئازادی..! ته‌تۆ نازانی من و دایکت هاتووینه‌ سه‌ردانت هه‌ی به‌ساقه‌ت بێن...» «ئێره‌ کێنده‌ره‌؟ ئیمه‌ له‌ کۆتین؟ نه‌نگۆش له‌ناو ترومبیلی مردن؟ ئه‌دی کوره‌کان؟» دایکی گوتی: به‌قوریانت بێن، هه‌موو وا لێره‌ینه، ئه‌وه‌ بۆ وات لێ هاتوه‌؟ وه‌کی چاوی به‌ته‌رمی باوکیشی که‌وت ئه‌وه‌ی...» ل. ۸۵.

زمانه‌به‌سترا: شه‌وچرا به‌لێن ده‌داته‌ باوکی ئه‌و دوو ساویه‌ دایک مردووانه‌ که‌ ئه‌و ئاماده‌یه‌ جیگه‌ی دایکیان پر بکاته‌وه‌: «شه‌وچرا: ئه‌وه‌ تۆ ده‌لێی چی کاکه‌ شێرکۆ؟ من کچی دایک و باوکی خۆم نه‌بم ئه‌گه‌ر له‌ هه‌موو دایکیکی سه‌ر ئه‌م زه‌مینه‌ بۆیان خه‌مخۆرتتر و دل‌سۆزتر نه‌بم. ئه‌وانه‌ ته‌نیا مندالی تۆ نینه‌». ل. ۹۹.

به‌لام له‌ رێگه‌دا فرۆکه‌ برودمانیان ده‌کات و چه‌ندین ده‌مه‌نی زۆر تراژیدی و ترسناک ده‌بینیت و به‌رگه‌یان ناگریت له‌ ئه‌نجامدا زمانی ده‌به‌ستریت و توانای قسه‌کردنی نامینیت:

«کاروانچیه‌که‌ پیره‌ژنی دابه‌زاند و تریانه‌که‌ی کرده‌وه‌ و دایگرت، لایه‌کی تریان و به‌رماله‌ ره‌ش و سپیه‌که‌ دپابوون، مندالیکی ده‌ره‌ینا، منداله‌که‌ سه‌ری جوولانده‌وه‌ و گریا، قۆنداخه‌که‌شی به‌خۆین ببوو، ئه‌وی دیکه‌ی به‌ده‌ستی چه‌پی بلند کرد، خۆینی لێ ده‌تکاوه‌، شه‌وچرا له‌ ده‌ستی ده‌ره‌ینا، قۆنداخه‌ به‌ خۆینه‌که‌ی کرده‌وه‌ و سه‌یریان کرد، چ سه‌یر بکه‌ن! تلیشه‌ ئاسنیک له‌ سه‌ره‌وه‌ی ناوکه‌ ته‌ره‌که‌یه‌وه‌ کچه‌که‌ی کردۆته‌ دوو له‌ت، شه‌وچرا زرووکاندی، سه‌ر و تیتکی خۆی رنیه‌وه‌: کچین بێ باوک و دایکه‌که‌م! مه‌لۆتکه‌ بێ که‌سه‌که‌م، ئه‌من چ وه‌لامی خۆم بده‌مه‌وه‌.

له‌ شوپین خۆیا چه‌په‌سا و زمانی گیرا... له‌ رێگه‌دا چهند جارێک به‌ منداله‌وه‌ ساقه‌ی کرد و که‌وت و هه‌لستایه‌وه‌، بارگیریکه‌ بینی له‌ قه‌راخ رێگاکه‌وه‌ که‌وتبوو، خۆنیتکی زۆری له‌به‌ر رۆیشتبوو، په‌لێکی پێشه‌وه‌ی برابوو، خاوه‌نه‌که‌ی کورتانه‌که‌ی لێ ده‌کرده‌وه‌، له‌ولاتر ژنیتکی سکپری بریندار ده‌ینالاند، خه‌لکێکی زۆر به‌ چه‌په‌ساوی گه‌مارۆیان داوو،... نازاد بانگی کرد: دایه‌!.. دایه‌! مه‌ترسه‌! مه‌ترسه‌ ئیمه‌ سه‌لامه‌تین. تۆ بۆ

دهسته ئاسنینهکهی ئه‌ویش سیخورمه له دل و ده‌روونم ده‌دن، ئه‌گه‌ر هه‌ستم بک‌رایه هه‌ندهی سه‌گه‌یک خۆشیا ن ده‌ویم هه‌لبه‌ته منیش خۆشم ده‌ویست و هه‌رگه‌ز بیه‌رم له تۆله‌سه‌ندنه‌وه نه‌ده‌کرده‌وه» ل ۲۰۸-۲۰۹. «ئه‌گه‌ر به کوشتنی منیش کارتان ساز ده‌بیت چش له من، من هه‌ر له مندالییه‌وه کوژراوم و هه‌موو رۆژیکیش ده‌کوژریم و ده‌کوژریمه‌وه» ل ۲۰۴.

ئه‌م بێباکییه‌ش له یادگه‌ی مرۆفدا شتیکی کاتییه، به‌ره‌به‌ره له‌بیر ده‌چیتته‌وه، له‌بیر چوونه‌وه‌ی رووداوه ترسناک و دلته‌زینه‌کانیش به‌خششیتیکی خوییه، ئه‌گه‌ر نا ژیا ن به‌رده‌وام نه‌ده‌بوو، چونکه مرۆف بۆ ماوه‌یه‌کی دوور و درێژ به‌رگه‌یان ناگریت، کاربگه‌ری و له‌بیر چوونه‌وه‌ی ئه‌م شتانه‌ش به‌پێی په‌یوه‌ندییه کۆمه‌لایه‌تییه‌کان و بارودۆخی خه‌زان و گونجان و گوزهران و باری ئابووری و... هه‌ند له‌ تاکیکه‌وه بۆ به‌کیتیکی دیکه ده‌گۆریت.

چه‌ندین بابته‌ی دیکه‌ی ده‌روونزانی

مندالان لاسایی گه‌وران ده‌که‌نه‌وه: که کاری رۆژانه‌ی کۆمه‌له‌گه‌که‌مان چه‌کداری و کوشتن و برین و زۆرداری بیت، منداله‌کانیش که چاوده‌که‌نه‌وه و ده‌وروبه‌ری خۆیا ن ده‌بینن و چا و له‌ گه‌وره‌کانیا ن ده‌کن، ئه‌مه‌شیا ن گه‌روگره‌فته‌کانی کۆمه‌له‌گه‌که‌ ئالۆز و دژوارتر ده‌کات، چه‌زی چه‌کداری له‌ ناخیا ندا گه‌شه‌ ده‌کات و بۆ چاره‌سه‌رکردنی ته‌نگو چه‌له‌مه‌کانیا ن بیه‌ر له‌ به‌کاره‌یتانی چه‌ک ده‌که‌نه‌وه. ئیستاشی له‌گه‌لدابیت مندالانی کورد، نه‌ک ته‌نیا داوای کرپن و به‌کاره‌یتانی چه‌ک ده‌کن، به‌لکو له‌ باخچه‌ی ساوایان یا ن له‌ قوتابخانه‌ی سه‌ره‌تایی که داوای وینه و نیگاریا ن لێ بکه‌ن، ئه‌وا یه‌کسه‌ر وینه‌ی زریپۆش و تانک و فرۆکه و مه‌تره‌لۆز و چه‌کی دیکه‌ده‌کیشن، ئه‌مه‌شیا ن ره‌نگدانه‌وه‌ی ژیا نی کۆمه‌له‌گه‌ی کورده‌وارما نه، که هه‌ر شه‌ر و تۆقاندن و جو‌ره‌ها چه‌ک له‌ دژیا به‌کاره‌یتراوه.

«منداله‌ نیرینه‌کانی دێ، یه‌ک و داریا ن به‌ دار و تیلمه په‌رۆ به‌ستا بوو، وه‌ک تفه‌نگ کردبوویانه‌ شانیان، وه‌ک شانۆگه‌رییه‌کیان دیتبێ و ئه‌وان دووباره‌ی بکه‌نه‌وه، ده‌ستیان به‌ وازی کرد، بوون به‌ دوو به‌ش، به‌شیکیا ن زۆر و به‌شیکیا ن که‌متر، به‌شه‌ که‌مه‌که به‌را کردن چوونه‌ سه‌ر بلندا ییه‌که‌ی پشت گۆرستانه‌ بچووه‌که‌ه. خۆیا ن له‌ بۆسه داگرت، ئه‌وانی دیکه‌ش له‌ سه‌ لاره‌ به‌ پارێز، به‌ خشین و چوار چنگه‌ بۆیا ن ده‌چوون، ئازاد و رزگار پتر تیا نیان راده‌مان، نه‌یا ن ده‌زانی چی ده‌کن، به‌لام لاسایی ئه‌وانیا ن ده‌کرده‌وه، کاتیکی هه‌واریا ن لێ هه‌لسا: بیه‌ر،

ده‌ری، چه‌ند دوعا و نوشته‌مان بۆ کرد، کن سه‌د چاک و پیرا ن... له‌ دختۆزی دونیا یما ن گه‌را، داو و ده‌رمانی دختۆز و چه‌کیما ن نه‌ما به‌ده‌مییه‌وه نه‌که‌ین. خودا و قورئانی پیرۆز و (شیخی باله‌ک) کردیا ن، هورده‌ هورده‌ هاته‌وه سه‌ره‌خۆ.» ل ۷۵.

ده‌ست و پتی شکان: که ترسیکی زۆر گه‌وره‌ی وه‌ک ئیزرایل شالا و بۆ مرۆفیتیکی ترسنۆک یا گیا ندارتیکی دیکه‌ دینیت هه‌ست و هۆش نه‌توانن به‌رگری بکه‌ن، ئه‌وا کاردانه‌وه‌که ئه‌وه‌نده پر ته‌وژم ده‌بیت که ئیتر می‌شک و جه‌سته وه‌ک پتیبست ناتوانن ره‌فتار بکه‌ن به‌لکو هه‌تزی جوولانه‌وه و هه‌لاتنیشی نامینیت، وه‌ک ئه‌وه‌ی مشکیک پشیله‌ بگاته سه‌ری و ده‌رفه‌تی را کردنی نه‌مینیت، ئه‌م وره‌به‌ردان و قه‌له‌مشکانه‌ش هه‌ر به‌هۆی کاربگه‌ری ژینگه‌که‌وه تووشی ده‌بیت: «دزه‌ بچکۆله‌که‌یا ن که هه‌واته‌مه‌نی براهه‌که‌ی من ده‌بوو. قه‌له‌می ده‌ست و پتی شکا. وه‌ک دوو براهه‌کانی نه‌یتوانی به‌سه‌رچیله‌که‌دا سه‌ر بکه‌ویت و ده‌ریاز بیت، که‌وته به‌رده‌ستم، که‌ داریکم له‌ گه‌تیه‌ری ملی دا، ده‌می هه‌نده‌ی ده‌می چه‌زیا یه‌ک به‌ش کرده‌وه، هه‌واری لێ هه‌لستا: «با به‌رۆ کوشتمی، (کاکه‌ گورگۆ) به‌جیم میله‌ مردم.» ل ۱۷۹.

«چه‌ند جار سه‌ریازمان له‌ شه‌رگه‌دا به‌ دیلی گرتوه، ساغ ساغ بووه، به‌بێ زامدار بوون و ئازار پیگه‌یشتن، چۆن وه‌ک منداله‌ بچووه‌که‌ دزه‌که‌ه. هه‌تزی ته‌ژنۆی شکا بوو توانای رۆشنتیشی نه‌بووه.» ل ۱۷۹.

بیبکی (العبيثية والامبالاة)

که به‌سه‌ره‌هه‌تیکتی زۆر دلته‌زین به‌سه‌ر مرۆی بێ وره دیت وه‌ک که‌سیکی زۆر خۆشه‌ویستی بمریت یاخود چاره‌نووسیکی ره‌ش و بێچه‌ره‌ به‌رۆکی بگریت ئه‌وا به‌رچاوی لیل ده‌بیت و بروای به‌ دوا رۆژ نامینیت و با یه‌خ به‌هیچ شتیکی نادات: چه‌ندین تاوانی زۆر گه‌وره رووبه‌رووی شیخۆ ده‌که‌نه‌وه که ئه‌نجامه‌که‌ی له‌ سیداره‌دانه، به‌لام ئه‌و به‌بیبکی وه‌لام ده‌داته‌وه: «شیخۆ نکۆلی له‌ هیچ کورده‌وه‌یه‌ک و تاوانیکی نه‌کرد به‌بیبکیشه‌وه گوتی:

من چه‌ند زۆرداری و سه‌تمم کردوه، ئه‌م خه‌له‌کش ده‌ ئه‌وه‌ندیان له‌ ئاستی مندا کردوه، من له‌ مندالیشما تامی خۆشی و خۆشه‌ویستیم نه‌کرده‌وه، به‌شی من هه‌ر چه‌وساندنه‌وه و سه‌رکو تکردن و ئازارچیشتن بووه... ته‌نیا ساتیکیش ئاسووده‌بیم نه‌دیوه، هیچ بوونه‌وه‌ریکیش هه‌ستی به‌هه‌وار و نالینم نه‌کردوه، ئه‌م خه‌له‌که‌ی ده‌وروبه‌رم هه‌میشه به‌ چاوی زردایک ده‌نوارنه‌ من و به

گه شاپوونهوه و ههڵده به پرین» ل ۲۴. «خورهی ئاوی چه مه که بوو به ئاوازیکی غه مگین، سهردوولکه یه کی به سۆزبوو، شه هیدیکه بی نازی ده لاندوهه، هه چه نده شه پۆلی نه پساوهی پروباریک ده بینم، خه بات و کۆلنه دانی تووم دیتسه وه یاد. هه چه نده هاژهی نه براوهی چه مییک ده بیستتم، به هاوار و هاندانی تووی ده زانم.» ل ۱۳۸.

«توو به هووی خاک و ئاو و بارودۆ خیتکی له باره وه چه که ره ده دات، چه که ره که شه ده بیته رهگ و قه د و گه لا، رهگ به ناخی خاکدا ده چیتته خواره وه و له گه لیا تیکه لا و ده بیته و لیبی جیا نابیتته وه، قه د: گه لا و گۆل ده رده کات، گۆل ده بیته به بهر، به ریش ده بیته وه توو!!.. خاک و لات، رهگ و قه د و گه لا گه له، گۆل خوینی ئالی شه هیدانه، بهر، سه ره سستی گه ل و نانی ره نجده ران و ئازادیی نیشتمان.» ل ۱۳۸.

ههستی شه شه م

«شیرکو! دایکت بو نه هاته وه؟ نه وه ده یگوت نه من به خوم مامانی کیژی خوم ده کم، دلم ده لئی هیوای کویم له گه ل دایکت گیراون.. وه خته بو هیوا شیت بيم، ده مه وئ گویم له ده نگی هیوا بیت، ببینم، ماچی بکه م، چه زده که م له بهر چاوما هاتوچۆ بکات، ده مه ویت دوا جار ببینمه وه، ده زانی دلم چه ند ته نگه؟ نازانم هه سستی شه شه م بوو یا په یامیتکی نهیتنی ده روونی بوو، له گیانه لا هه وائی گیرانی هیوا و دایکی شیرکزی پچ گوته بوو... چونکه له راستیدا نه وان له هه ولیر زبندانی کرابوون و سه ردانیشیان قه ده غه بوو.» ل ۹۰.

نواندنی که سایه تی و جیاوازی چینایه تی:

ئه گه ر سروشتی مرۆقایه تی له دید و بوچوونی هه ردوو زانی که سایه تی (باندروا و ولترز) شیتهل بکه یه وه که جه خت له سه ر کرداری فیروونی زانیاریه کان له نیو کۆمه له گه دا ده که نه وه و کاریگه ریه کانی ده ره کی و ناوه کی (خودی) به یه که وه په یه ست ده که ن و واشی بو ده چن که خه لکی هان نه دراون هیتزی زگماکیان (سگه خو- غریزه) به رجه سته بکه ن (به پتچه وانیه «فرۆید» که وای بو ده چن) ههروه ها پتوبستیه کانی گه ره ک نییه (به پتچه وانیه بوچوونی «ماسلو»).

ئه وه ره فتارانیه خه لک په یه وهی ده که ن بریتین له تیبینی کردن و لاساییکردنه وهی ره فتاره کانی خه لکانی تر (صالح، ۱۹۸۸، ل ۲۱۸). (باندروا) وای بو ده چن که مرۆف توانای هینانه کایه وهی ژینگه ی تایبه تی هه یه، هه تاکو ئه گه ر به شتیه وه کی پچرپچریش بیت. که فیتری

کوړه بیکوژه، لیبه، ده ریزی نه که ی، نیشانه له که لله ی سه ر و ده فه ی سنگیان بگرن..

دار تفه نگۆکه کانیان به رامبه ر یه ک را ده گرت به ده م هاواریان ده کرد، «ته.. ته.. ته.. کوشتم ئه ری به خوی من کوشتم» دواتر خوی به زویدا ده کیتشا وه ک ئه ویش پتیکرایی، یه ک دوو جووله ی ده کرد، ئه ویش خوی ده مراند، هیندیک له زۆره کان وه ک تانک ده یان نه راند، سمکۆلیان ده کرد: گر گر گر، به مب.. به مب. (به ده نگیکه به رزتر) گه گه گه.. زۆری نه خایاند زۆره کان شکان، بلاوه یان کرد، به را کردن بو دواوه گه رانه وه، دووانیان به دیل گیران.. دواپی هه موویان سه ره له نوئ کۆبوونه وه، گیراوه کانیان دادگایی ده کردن.. هتد» ل ۱۱۹.

به لام له دادگاییکردنی منداله کاندا به زه قی دیاره که له ئاستی هۆش و بیری نه واندان نییه، نوو سه ریش درکی پتیکردوه و پاساوی بو هیناوه ته وه که ده لئ: «وه ک لاسایی دادگاییکردنیک بکه نه وه که به چاوی خویان له باره گای (پ. م.) هکانی گونده که یاندا دیبیان.» ل ۱۱۹. له شتیه زاری منداله کانیان و پیشان ده دات که شاره دتیه که مالی غه واره و هه لاتووی تیدا یه.

بیرکردنه وهی مندالانه: نوو سه ر به ته وای بوو یته ئه م کچکۆله یه که هه موو جیهان بریتیه له خوی و لانکۆله و بوو کۆکه که ی و داپی ره ی: «به شه رمیتکی مندالانه وه گوته: مامه! ئه تو کیژتکی جوانت هه یه؟ مامه کیژی تووش لانک و بوو کۆکه ی هه یه؟... مامه ی خستبووه ژیر نشته ری پرسیاران، کاتیک سه ری له مامه خوار کرده وه و گوته: مامه نه وه بو ده گریبی؟ کئی لیبی داوی؟! به دایکم بلیبی لیبی ده داته وه.» ل ۱۰۶.

نوو سه ر که باسی جیهانی مندالان ده کات و به لانکۆکه و بوو کۆکه و داپی ره ی ده ست پتیه کا، سه ره تای ده ست پتیکردن و ژیان و بنیادنانی که سایه تیه، لیته دا به گه شیبینی و خووشیه وه ده روانیته ژیان، که چی یه که سه ر کاتیک سه ر له مامه خواره کاته وه، مامه ده گری، ئه مه شیان لایه نیکه دیکه ی ژیان، که ناخوشیه، ژیان (تالی و شیرین) یه، بویه ده بی نه وه کافان وا په روه ره بکه ین که به رگه ی هه ردوو لایه نی (خووشی و ناخووشی) بگرن.

بو جوانکاری با به ته که و پیشان ده دات که سروشت و ده وره ی مرۆقه کان هه ست و نه ستیان ده رده برن و به شداری خووشی و خه مناکییان ده که ن، نمونه ش: «دار و دیواری شاره که، قه لات و بازاره که له خووشییان

رهفتاری خهراپ دهیی ههروهه کو فیریونی رهفتار و داب و نه ریتی باشه وایه. ههردوو جوژه رهفتار له ژینگه کی کۆمه لایه تیبیه وه به هه مان شیتواز فیرده بی (صالح، ۱۹۸۸، ل ۲۱۹).

له به شی (مار پییوه ده) له ل ۱۸، که باسی روخسار و جلویه رگ و شیوه ی ده موچاوی (نه نه) ده کات، به شیوه به کی ریک و پیک که سایه تی (نه نه) پیشان ده دات. دواتر جیاوازی چینایه تی (ئاغا و کرمانج) ده رده خات و ئاو ریکیش له لایه نی کۆمه لایه تی ده داته وه. دواتر به دوا ی ئه مه باسی لایه نیکی تری ژیان ده کات، ئه ویشیان (ره شینی) به و له پال ئه مه شدا بایه خی به هه لچوون داوه که لایه نیکی گرنگی ده روونیه به تاییه تی (گریان)، ههروهه ک شانۆنامه یه ک ئه م دیمه نه ده نوینیت.

به ها کۆمه لایه تیبیه کان: له به شی ۶- یاسای جهنگه لدا ده لیت: «به گالته پیکردنیکی سارده وه: ئیمه خو مان بو خاک و گه له که مان به خت کردوه، پیاو که به سه ریه سستی نه ژمی، مردن به پاره بکری باشتره... هتد» ل ۱۰۳. چه ندین به های گرنگی کۆمه لایه تی به (گالته پیکردنی سارده وه) ده خاته روو... دیسان ده بی ئه وه بزانی که ژیان کۆمه لگه کی کورده واری و باره کۆمه لایه تیبیه که ی خاوه ن چه ندین به های به نرخن، وه کو ده لی: «که پیاو به سه ریه سستی نه ژمی بمری باشتره» یا وه کو په ند و قسه ی نه سته قی کوردی هاتوه: «به رخی نیر بو سه ر پرینه»، «پیاوی ئازا هه ر جاریک ده مرئ، به لام ترسنوک هه موو روژی جاریک ده مرئ»، «که م بژی و که ل بژی»... له به ها ئاینیه کانیشه وه ده لی: «خۆشه ویستی نیشتمان له باوه ره وه به».

«حوسینه فه ندی: هه ندیک هه رچی و په رچی بی سه رو به ر، هه لپه هه لپیک ده که ن، چه ند که سیک به تراندن ده دن و مالی پیکیش کاول ده که ن (به ده ست و به دم) هی ئه م دیوه ده بنه نوکه ری ئه و دیوی هی ئه و دیوبش ده بنه کرێگرته ی ئه م دیوه. له دواییشدا، تیک به رده بن و به کدی ده خو نه وه.» ل ۳۹.

پروپاگهنده و شه ری ده روونی: رو مانووس لیزانانه مامه له ی له گه ل پروپاگهنده کردوه: «له م دواییه دا له بیانوویک ده گه ران له نیویان به ن، زۆر به نه یینی بردنیان و له شیویک له ولای سه ربازگه که وه له دوو دار چناریان به ستانه وه ئینجا شیخویان نارد ئه ویش کوشتیانی و چاوی ده ره ینان و ئه ندامی نیرینه یانی برین و خستنیه نیو ده میانه وه و چه که کانی بردن و به ده سته گرمیش چه ند ده ستریتیک ی رووه و سه ربازگه که کرد، ئینجا به ره و

چیا بوی ده رچوو..

هتیزیک له سه ربازگه که وه به ره و شوینی ته قه کان چوو و ته رمه کانی هینانه وه. سه ربازانی سه ربازگه که یان کۆکرده وه و که وتنه هاندان و تووره کردن و پرکردنه یان... جار جار به رقه وه و جار جاریش به سۆزه وه به به رزه گو هاواریان ده کرد: پروان! پروان! به چاوی که لله ی سه ری خو تان بیبین، تاوانباره نیشتمان فرۆشه کان دژی مرۆقی عه ره بن، له پیتاوی ئاغا بیانییه کانیاندا تاوانی ئه وتو ئه نجام ده دن که مرۆف له ناستیدا شه رمه زار ده بیته. ئه وه ی ده سستی نه چیته... ئه وانه ئاگر په رست و بیچووه جندۆکه ی شه رانگیزن، چه ته و پرێگر و ئازاوه چین، به هه موو ئاینیک کوشتیان غه زایه.» ل ۱۸۹-۱۹۰.

لیته دا رو مانووس له رووی ده روونزانییه وه زۆر جوان پروپاگهنده ی له شوینی خو یا به کاره یناوه، ئامانجه که شی وه ستایانه پیتکاوه، ئامانج و به رزه وه ندی دوژمن له وه دا بووه که زیانه کانیان دیزه به ده رخۆنه بکه ن و ئامانج و مه به سته راسته قینه کانی ناخیان دا بیوشن، له هه مان کاتدا، به زمانی لووس و دروشمی په نه قدار ی به درۆ و بی ناوه روک به شان بالی کورد هه لبدن و به ها ولاتی خو بان و دل سوژی نیشتمانیان ناو بینن، له لایه کی دیکه شه وه وا پیشان بدن که کوشتیان به هه موو ئاینیک غه زایه، بو ئه وه ی خه لکی ساویلکه و ساده ده ست له پاکتاو کردنیان نه پارێزن، وره ی دوژمنه کانیان بروو خین و وره ی لایه نگره کانیان به رزه که نه وه و ده روو به ریشی پی چاوبه ست بکه ن، ئه م په ره گرافه ی خواره وه ش بو چوونه کان دوویات ده که نه وه:

«عه دنان خیرالله تولفاح وه زبری به رگری ئیراق له چاوپیتکه وتنیکی روژنامه گه ریدا ده لیت: کورده کان هاوولاتی خو مان و دل سوژی نیشتمان، به لام چه ند به دکاریک که کرێگرته ی زایونیزم و هاوپه یمانه کانیان به ناوی کوردانه وه ده یانه ویت گیره شیوتینی بکه ن و ئازاوه بنینه وه، به م زوانه ئه م گو مر و ئه لقه له گو تیانه له ناو ده به ی و سوپاکه شمان زۆر له وه به هتیزتره که پیتوبست به به کاره یانی چه کی کیمیایی بیت.» ل ۷۵-۷۶.

«هه ر له هه مان نیوه رووه بو هه لستاندنه وه ی وره پیتی هتیزه دا هتیزاوه که یان، ژن و پیاوه کۆچه ریه که و شیته که رو لاله درتزه که و دوو ته رمی دیکه ش، هه ر پیتج ته رمیان به لووله ی توپی پیتج تاناکانه وه هه لواسین و له گه ل هه فت تانکی دیکه و چه ند لۆری (ریو لای پر سه رباز، به هه راوه وریا، به ناو سه ربازگه که وه ره که دا هاتنه خواری، به مه به سستی دا پۆشینی زبانی خو بان و چاوشکاندن و رووخاندنی خه لکی ناچه که، رووه و شاره

دهلێت: «که مالمان له دێیهکهی خۆماندا بوو، ههشتا خۆتندنی سه ره تاییم ته واو نه کردبوو. هاوینان له م تاریک تا ئه و تاریک، له ناو باخه که ماندا خه ریکی زه ی کیلان و کیلگه بژارکردن و ئاوه دان و میوه ڕنبن و سه وزه چنبن بووین.. لای ژووری باخه که مان ته لان بوو. داری هه نار و هه رمی و هه نجیر و هه لئوچکه و گه راز و چه قه له باوی و سماق و دار میو، جو ره ها داری به ردار و بی به ری تیدا بوو.. هتد. هه ر چوار که ناری ته ختاییه که، ده کرایه کووله که ی حاجی و کودی ئاوی و کاله کی نو مانگی. توولی کو دییه ئاوییه کان زۆر درێژ ده بوون، به سه ر داره کاندا هه لده گه ڕان، کووله که ی خه ر و مل درێژ و خواریان شو ڕ ده کرده وه. که بو ئاو کیشان و بیچووه که و به خێوکردن زۆر نایاب بوون.» ل ۱۷۷.

بیرتیژییه کی تیدا به که ورده کاری رووداوه کان به ورد و درشته وه ده گێرته وه، هه ره که ده زانین یادگه ش کرداریکی ژیرییه و له روانگه ی ئه وه وه تو مارکردن و پاراستن و مانه وه و گه ڕاندنه وه ی زانیاری و شاره زایی پیشوو له شیوه ی بیرۆکه و مه یل و درک پیکردن ده گێردریتته وه. جگه له مه ش (یادگه) به کو مه له ی به ره ته ی چالاکییه کانی ره هه ندی زانیاری و وێژدانی و جو له یی داده ندریت، هه ر شتیکیش مرۆ ئه نجامی بدات پشت به م یادگه یه ده به ستیت! رۆمانووس له گێڕانه وه ی رووداوه کاندا زی ره کانه سوودی له یادگه ی مندالی و هه رزه کاری و گه وره یی و هه رگرتوه:

«ناخ خ خ... هه رزه کاری، چه ند پر گر و گو ری خو شی، ئه وه نده ش پر شه رمه زاری.. خانووه کی گه وره له به رد و قس ل دروست کرابوو، دوو به ش بوو. به شیکیان رووی ده رگای هه وشه که ی له گو زه پانه که بوو، به شه که ی دیکه شی ژوو ریک و هه یوانیک و نان دینیک بوو، دوو ده رگای هه بوو ده رگایه کی بچکۆ له ی ده یروانییه کو لانه ته نگه به ره که. ده رگا گه وره که شی له ته نیشته ده رگای به شه که ی دیکه بوو، پیره دار توویکی زۆر گه وره، له نیوان هه ردوو ده رگاکاندا هه بوو، به هاران ئه وه نده ره شه تووی ده گرت، هه رچه ندی مندالی گه ره که که لییان ده خوارد بنی نه ده هات، به راستی مزر و خو ش و به تام بوو، منیش وا ئیستا بیزووی بو ده که م، بو بووه لیسی چۆ له که و کوکوختییان، چه ند بیچووه چۆ له که مان له سه ر ده کوشت. زستان و هاوین له گه ل ته ودا جو للاننه مان له سه ر هه ل خستبوو، هاو ته مه ن و هاو پۆل بووین، نبوه ی ته مه نی مندالیمان به یه که وه له ژیر ئه م دار تووه به سه ر بر دووه. رۆژیک کاتی تا قیکردنه وه ی کو تایی سال بوو، زوو هاتینه وه، که گه ی شتمه بن داره که، بینیم، توو زه ی ژیر داره که ی ره ش کردوو، سه یرم کرد وا شه وچرا خه ریکی

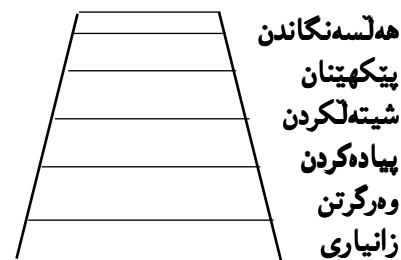
بچکۆ له دلته نگه که، به نه ره نه ی و گو رانی و هه له په رین رییان گرت ه به ر، روویان کرده شار تییه سه ره کییه که ی نا وه ندی شارۆچکه که، به به رزه گو:

هاوولا تیسانی دل سو ز! مرۆ ده یه کی خو ش.. مزگینی و سه رفرازی سه ره که وتن، وه رن به چاوی خو تان ببینن، به هه مو هه سه ته کانتان پروانن، ئه م که لاکه تو پیتندراوانه! ئه م بکو ژ و تیک ده رانه، که به فیکه ی ئی مپر یالیزم و به زو ڕنای بیانییه کان و به ده هو لی کو نه په رستان و ئاوازی دو ژمانی گه ل و نیشتمان و نه ته وه که مان هه لده په رن..» ل ۱۶۸. «ئه گه ر ئه م خو فرۆش و ده سه ته به کر تیگی راونه نه مینین، میری نیشتمانی ولا ته که مان ده کاته جوانترین و خو شترین سه یرانگه و دلگه یرترین به هه شتی سه ر زه مین، به دلنیا ییه وه ده لێین، به ته فرو توو نا کردنی ئه م تا قمه ناپاکه ئی مه و ئی وه، ئا سو وه ده یین..»

شه ری ده روونی له جیهانی ئی مرو دا بایه ختیکی تایه تی زۆر گرنگی هه به، وێ رای ئه مه نو سه ر به قو ولی له واتای هه لسه نگاندن گه ی شتوو وه و ده زانی که هه لسه نگاندن لووتکه ی تیکه یشتن و وه رگرتن و پیاده کردنی زانست و شیته لکردن و پیکه یتانه، مرۆ قیش له میانی هه لسه نگاندن ی بابه تییا نه وه ده توانیت بر یاری گو نجا و ده ربکات. ئه مه شیان راسته وخۆ له گه ل قو وچه که که ی بلۆ م و هاو ریکانی (۱۹۵۶) به ک ده گرتته وه که ره هه ندی زانیاری ژیری به سه ر ئه م شه ش ئاسته ی خواره وه دا به ش کردوو:

- ۱- زانیاری. ۲- وه رگرتن. ۳- پیاده کردن. ۴- شیته لکردن. ۵- پیکه یتان. ۶- هه لسه نگاندن.

هه لسه نگاندن

بیرتیژی و گێڕانه وه: بیرتیژی و گێڕانه وه، بابه تیکه له بابه ته گرنگه کانی ده روونزانی که پێوه ندی به (یادگه) وه هه یه، سه جۆ ره یادگه هه یه: (یادگه ی هه ستی و یادگه ی کور تخایه ن و یادگه ی درێژ خایه ن). نو سه ر بو گێڕانه وه ی دیمه ن و رووداوه دلته زین و خو ش و ناخۆ شه کان پشتی به هه ر سه جۆ ریان به ستوو ه. له (به شی ۱۰- هیری نار ه و ئه ژنو شل و بی هه نا وه)

توو لیکردنه وه به . . هتد» ل ٤٦. زۆریه ی زانیارییه کان ده که ونه ژێتر ره هه ندی زانیاری ژیرییه وه، که ته ویش لایه نیکی زۆر گرنگی که سایه تیبیه .

نه ته وه یه کی بیچ پشتویه نا بسپرتیه وه . . به لام له هه مان کاتا ده ری ده خات که نه یان توانیوه و ناشتوانن ئامانجه گلاوه کانیا ن بیننه دی:

«له کاتیکدا باده ی سه رکه وتنی دوا هپرشیا ن ده نۆشی و ده گه رانه وه، دار به رووه سووتا وه کانیا ن بینا شه خه لیا ن داوه ته وه، له گونده چۆلکرا وه کان و له کیلگه و له شه ره کانیشدا شه ری پار تیزانی له هه موو لایه که وه به شیویه کی توندتر ده سته پی کردو ته وه، قورگیا ن تال بۆوه و نائومی دییه کی تاریک به رچاویانی گرت و گه یشتنه ئەم بروایه ی که تاکو که لله سه رانیک ما بن و هه ست بکه ن ولاتیان داگی ر کراره و ئازادی و سه ربه سته یان لی زه وت کرا وه، ئەوا هه رگیز دوا هپرش به چاوی خۆیا ن نایین و ناشحه سیته وه . .» ل ٢٣٦.

ئه گه ر با به ته کانی هونه ری و زمان و جوگرافیا و میژوو . . هتدی نیو رۆمانه که تۆژینه وه ی له لایه ن شه ره زایانه وه بۆ بکریت، ئەوا پانۆرامای روودا وه کان جوانتر ده رده که ون و نرخاندنی به ره مه ئە ده بییه کانیشمان پتر په ره ده سیته ی.

رۆلی ژینگه: له به شی «١١- شیخۆی خانه خراو» له ل (١٨٩) دا باسی تۆله سه ندنه وه له لایه ک و له لایه کی تریشه وه ده سته نیشانی گومان ده کات: «(له کاتی خۆیدا ویستبوویان کوژرانی (مرئ)ی خوشکی شیخۆی بقۆزیه وه و شیخۆی نۆکه ر به ناوی تۆران و تۆله سه ندنه وه بنیره نه نیو یاخییه چه کداره کانی چیا، به لکو چه ند خه نه جهریک له دوا وه را بوه شینیت، به لام ده بیت کاریک بکات رابردووی ره شی خۆی له چاوی ئەواندا بسپرتیه وه و بروای پێبکه ن.»

له ل ٦٥ و ١٥٦ شو رده بیتیه وه و رۆلی کاریگه ری ده رو به ر (ژینگه) له دروستبوونی که سایه تی شیخۆ ده نوینیت، «(شیخۆ، که چه لیک ی ریبوله ی ره نگ ته لخ . .» (پیشتر تۆمارمان کردو وه) وه ستایانه له م باره یه وه مامه له ی له گه ل روودا وه کان کردو وه، چونکه له رووی ده روونزییه وه دوو هۆکاری زۆر گرنگ (بۆ ماوه یی و ژینگه یی) هه ن که کار له دروستبوونی که سایه تی ده که ن. ئەمه شیان خۆی له خۆیدا گرنگی و بایه خ پیدانه به ده روونزی. ناتوانریت رێژه ی (%) کاریگه ری هه ریه ک له م دوو هۆکاره (با یۆلۆژی و ژینگه) به ته واوی ده سته نیشان بکه ی ن، به لام هۆکاری بۆ ماوه یی له سه ره تادا کاریگه ری پتره. له دوا ی له دایک بوونیش نابج رۆلی ده رو به ر له بیهر بکریت، که مرۆ ده روو ژینیت و زۆر کار له که سایه تیبیه که ی ده کات.

سه رچا وه کان:

- ١- ئەبویه کر، سه دره دین نوره دین (٢٠٠٤) رۆمانی شه خه لی دار به روو یا سنووری سته م و ئازار، چاپخانه ی کشتوکال، چاپی یه که م.
- ٢- چه ند دانیشتنیک له گه ل رۆمانووس (سه دره دین نوره دین ئەبویه کر).
- ٣- دافی دوف، لندا. ل (مدخل علم النفس): وه رگی رانی سید طواب و ئەوانی تر، (١٩٨٣)، دار ماکجروهیل للنشر، چاپی چاره م.
- ٤- الحفنی، عبدالمنعم (١٩٩٥) الموسوعة النفسية- علم النفس في حياتنا اليومية، مكتبة مدبولي، چاپی یه که م.
- ٥- صالح، قاسم حسین (١٩٨٨)، الشخصية بين القياس والتنظير، وزارة التعليم العالي والبحث العلمي / بغداد.

خاوه ن با وه ر نابه زیت و نا په وا یی هه رس دینیت: له لاپه ره (٢١٦) دا ده لیت «له دۆل و بناری چیاکاندا په وه تانک و زریپۆش و لۆری سه ربازی، له پیده شه کانیشدا تۆپی نه مساوی و راجیمه و رۆکیت به ژمار نه ده اتن. پۆله فرۆکه ی جه نگی له جو ری میگ و سیخۆی و تۆبۆلیف و . .، کوپته ری سه متی په روانه داری گواسته وه وه ک دال و سیساره که چه ل بۆ که لاک به هه موو لایه کدا ده سوورانه وه و نه ره یان ده هات، سه ربازی پیاده و سواره له گشت شو تینیکدا وه ک شه ره میرووله له جووله دا بوون. دیه نه که ی پتر له جه نگیک ی جیهانی، یا لیکدانی نیوان دوو ده وله تی زله یز ده چوو، به لام به شه ری نا وه خۆی نیوان میری نیشتمانی و به ره له سته کارانی خو فرۆش ناو ده برا.»

دی هه نه کان به راشکاوی ده ری ده خه ن که رۆژیمیک ی ده سه لاتداری نه ته وه په رسته ی توند په وه ده یه ویت ناسنامه ی